

دفتر مجلس انصار اللہ بھارت

Office Of The Majlis Ansarullah Bharat

Mohallah Ahmadiyya Qadian-143516, Distt.Gurdaspur (Punjab) INDIA

Mob: +919682536974, E-Mail: ansarullah@gadian.in

ਮੁਹੱਲਾ ਅਹਮਦੀਯਾ ਕਾਦੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਪੰਜਾਬ)

ਤਵੱਕੁਲ ਅਲੱਲਾਹੁ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ਼. ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਦੀ ਸੀਰਤ ਦਾ ਈਮਾਨ ਅਫ਼ਰੇਜ਼ ਤਜ਼ਕਿਰਾ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਵਰਨ ਖੁਤਬਾ ਜੁਮਆ ਹਜ਼ਰਤ ਮਿਰਜ਼ਾ ਮਸਰੂਰ ਅਹਮਦ ਖ਼ਲੀਫ਼-ਤੁਲ-ਮਸੀਹ ਅਲ-ਖ਼ਾਮਿਸ ਅੱਯਦਾਹੁੱਲਾਹੁ ਤਆਲਾ
ਬਿਨਸ੍-ਰਿਹਿਲ੍ ਅਜ਼ੀਜ਼, 18 ਸਿਤੰਬਰ 2026 ਈ., ਮਸਜਿਦ ਮੁਬਾਰਕ, ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ ਟਿਲਫ਼ੋਰਡ, ਯੂ.ਕੇ.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ﴿۱﴾ أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿۲﴾ بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿۳﴾ أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۴﴾ أَلْحَمْدُ لِلَّهِ الرَّحِيمِ ﴿۵﴾ مُلْكُ يَوْمِ الدِّينِ ﴿۶﴾ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿۷﴾ إِهْدِنَا
الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿۸﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿۹﴾

ਤਸੱਹੁਦ, ਤਅੱਵੁਜ਼ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਫ਼ਾਤਿਹਾ ਦੀ ਤਿਲਾਵਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਅੱਯਦਾ ਹੁੱਲਾਹੁ ਤਆਲਾ
ਬਿਨਸ੍-ਰਿਹਿਲ੍ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਦੇ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ
ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਿਛਲੇ ਖੁਤਬੇ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪ ﷺ ਦੀ ਮੱਕੇ ਤੋਂ ਹਿਜਰਤ ਦੇ ਵਾਕਿਆਤ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਸਨ।
ਇਸ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਤਫ਼ਸੀਲ ਵੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਰੀਖ਼ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ਼ ਆਪ ﷺ ਦੇ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੋਰ ਉੱਘੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹਿਜਰਤ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਬਿਨ ਮਾਲਿਕ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੇ ਕੁਰੈਸ਼ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਤੈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਨਾਮ ਦੇ
ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆਪ ﷺ ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਬਕਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ। ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੁਰੈਸ਼ ਨੇ ਆਪ ﷺ
ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਬਕਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੂੰ **ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਜਾਂ ਮੁਰਦਾ** ਪਕੜਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਲਈ 100-100 ਉਠ ਤੈ
ਕੀਤੇ ਸਨ। ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਿਨਾਰੇ ਵੱਲ ਤਿੰਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ **ਕਾਫ਼ਲਾ** ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਹੱਮਦ ﷺ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਜੋ
ਇਨਾਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਰੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਘੋੜੀ ਮੰਗਵਾਈ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਦਾ
ਪਿੱਛਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਾਫ਼ਲੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ﷺ ਦੇ ਕੁਰਆਨ
ਕਰੀਮ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਬਕਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ
ਦੇਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪ ﷺ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਦੀ ਘੋੜੀ ਨੇ ਠੋਕਰ ਖਾਧੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ
ਲੱਤਾਂ **ਰੇਤ** ਵਿੱਚ ਧਸ ਗਈਆਂ। ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਨੇ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢਿਆ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਨਿਕਲਿਆ ਪਰ ਉਹ
ਇਨਾਮ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵੱਧਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖ਼ਿਰ ਫਿਰ ਘੋੜੀ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਧਸ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰਾਕ਼ਾ
ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਖ਼ੈਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ 'ਤੇ ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਨੇ ਅਮਾਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਲਾਈ ਅਤੇ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੇਗਾ। ਆਪ ﷺ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਬਕਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੂੰ
ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛੋ ਇਹ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਰਾਕ਼ਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਦਾ **ਮਕਸਦ** ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ
ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੱਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਲਈ ਇਨਾਮ ਤੈ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਇਆ ਹਾਂ
ਪਰ ਜੋ ਕੁੱਝ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ਼ ਉਹ ਸਮਝ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਨੇ
ਜ਼ਾਇ ਰਾਹ (ਰਾਹ ਭੱਤਾ) ਅਤੇ ਸਫ਼ਰ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ

ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਣਾ। ਸੁਰਾਕਾ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਮਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਮੰਗੀ। ਆਪ ﷺ ਦੇ ਇਰਸ਼ਾਦ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਾਨ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇੱਕ ਰਿਵਾਇਤ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਾਪਸੀ ਵੇਲੇ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਸੁਰਾਕਾ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰਕੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸੁਰਾਕਾ! ਉਦੋਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਕਿਸਰਾ ਦੇ ਕੰਗਣ ਤੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣਗੇ? ਸੁਰਾਕਾ ਨੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ਼ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿਸਰਾ ਬਿਨ ਹੁਰਮੁਜ਼? ਆਪ ﷺ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ: ਹਾਂ! ਉਹੀ ਕਿਸਰਾ ਬਿਨ ਹੁਰਮੁਜ਼। ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜਦ ਕਿਸਰਾ ਦੇ ਕੰਗਣ, ਤਾਜ ਅਤੇ ਕਮਰਬੰਦ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਤਾਂ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੇ ਸੁਰਾਕਾ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੰਗਣ ਪਹਿਨਾਏ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕਹੋ! ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਲਈ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਕਿਸਰਾ ਬਿਨ ਹੁਰਮੁਜ਼ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਦੋਹੇਂ ਖੋਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ: **ਸਾਧਨ** ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਸਲਿਹ ਮੌਊਦੁ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਖ਼ਸ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਦਾ ਤਆਲਾ ਦੀ ਜ਼ਾਤ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਾਲ਼ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਮਕਸਦ ਦੇ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਕਦ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਦੇ ਈਮਾਨ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ਼ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਖੁਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਮਕਸਦ ਦੇ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਚੁਨਾਂਚਿ ਦੇਖ ਲਓ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਜਿੱਥੇ ਈਮਾਨ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ **ਜ਼ਾਹਿਰ ਸੌਰ** ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਬਕਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਬੂ ਬਕਰ! ਘਬਰਾ ਨਾ, ਖੁਦਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹੀ ਸਾਡਾ **ਮੁਹਾਫ਼ਿਜ਼** ਹੈ ਉੱਥੇ ਆਪ ﷺ ਦੀਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਖੁਦਾਈ ਦੇ ਕੰਮ ਆਪ ﷺ ਦੇ ਹੀ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਬਸ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨਸਾਨੀ ਤਦਬੀਰਾਂ ਆਪ ﷺ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ ਉੱਥੋਂ ਤੱਕ ਆਪ ﷺ ਸਾਰੀਆਂ ਤਦਬੀਰਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਸ ਆਪ ﷺ ਦਾ ਈਮਾਨ **ਜਹਾਲਤ** ਅਤੇ **ਸੁਸਤੀ** ਵਾਲ਼ਾ ਈਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਲਕਿ ਆਪ ﷺ ਦਾ ਈਮਾਨ **ਮੁਸ਼ਾਹਿਦੇ** (ਦਰਸ਼ਣ) ਵਾਲ਼ਾ ਈਮਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਾਹਿਦੇ (ਦਰਸ਼ਣ) ਵਾਲ਼ਾ ਈਮਾਨ ਉਸੇ ਸ਼ਖ਼ਸ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਹੀ ਵੇਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਲ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਇਆ ਅਮਲ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦੁ ਅਲੈਹਿਸੁ ਸਲਾਮੁ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੱਕਾ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਵਿੱਚ 13 ਸਾਲ ਤੱਕ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਨੇ ਮੁਕੱਮਲ ਰਾਸਤਬਾਜ਼ੀ (ਸੱਚਾਈ) ਦੇ ਅਖ਼ਲਾਕ ਦਿਖਾਏ। ਆਪ ﷺ ਨੇ ਖੁਦਾ 'ਤੇ **ਵਿਸ਼ਵਾਸ** ਰੱਖਿਆ, ਰੋਣ ਧੋਣ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ **ਸੁਸਤੀ** ਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੇ **ਰੁਅਬ** ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੇ। ਕਾਫ਼ਿਰ ਵੀ ਆਪ ﷺ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ 'ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਖੁਦਾ 'ਤੇ ਮੁਕੱਮਲ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਮਦੀਨੇ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਜ਼ਾਹਿਰੀ ਸਾਧਨ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ।

ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੀ ਬਿਨ ਕਅਬ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਤੋਂ ਰਿਵਾਇਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮੁ ਅਤੇ ਸਹਾਬਾ ਮਦੀਨੇ ਆਏ ਅਤੇ ਅਨਸਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਅਰਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਲਈ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ **ਹਥਿਆਰਾਂ** ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਨਾ ਰਾਤ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਸਵੇਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ।

ਹਜ਼ਰਤ ਆਇਸ਼ਾ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹਾ ਦੀ ਰਿਵਾਇਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਰਾਤ ਆਪ ﷺ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਕਾਸ਼! ਮੇਰੇ ਸਹਾਬਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨੇਕ ਆਦਮੀ ਅੱਜ ਰਾਤ ਮੇਰੀ **ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ** ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਸਾਦ ਬਿਨ ਅਬੀ ਵਕਾਸ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ﷺ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇ ਲਈ ਆਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਦੂਸਰੀ ਰਿਵਾਇਤ ਵਿੱਚ ਸਾਦ ਅਤੇ ਹੁਜ਼ੈਫ਼ਾ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁਮਾ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੇ ਦੁਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੌ ਗਏ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਆਯਤ ਨਾਜ਼ਿਲ ਹੋਈ **وَاللّٰهُ يَعْصِيكَ مِنَ النَّاسِ** ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਤੈਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਲੋਕ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਣ। ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਜ਼ਿੱਮਾ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਯਕੀਨ ਨਾ ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਆਪ ﷺ ਨੇ **ਜ਼ਾਹਿਰੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ** ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਦੇ ਵੱਲੋਂ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਰਾ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ।

ਹਜ਼ੂਰ ਅਨਵਰ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ: ਜਦ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਤਬਲੀਗ਼ੀ ਖ਼ਤ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਕਿਸਰਾ ਨੇ ਆਪ ﷺ ਦਾ ਖ਼ਤ ਬੜੀ **ਹਉਮੈ** ਨਾਲ਼ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ﷺ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵੱਜੋਂ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਖ਼ੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰੇਗਾ। ਕਿਸਰਾ ਨੇ ਯਮਨ ਦੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆ ਆਪ ﷺ ਨੂੰ **ਗਿਰਫ਼ਤਾਰ** ਕਰਨ ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਸਿਪਾਹੀ ਭੇਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪ ﷺ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਕ਼ਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਅਗਾਹ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਕਿਸੇ ਘਬਰਾਹਟ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਅੱਜ ਰਾਤ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਕੱਲ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂਗਾ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰੱਬ ਨੇ, ਅੱਜ ਰਾਤ ਤੇਰੇ ਰੱਬ, ਯਾਨੀ ਕਿਸਰਾ ਨੂੰ, ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸੇ ਰਾਤ ਖ਼ੁਸਰੋ ਪਰਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸ਼ੇਰਾਵਿਯਾ ਸਾਇਰਸ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਵੀ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਨਾਲ਼ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ਼ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੁਆ ਕਰਦੇ ਸਨ **اَللّٰهُمَّ اَنْتَ عَظِيْمٌ وَاَنْتَ نَصِيْرِيْ وَاَنْتَ اَقَاتِلْ** ਐ ਅੱਲਾਹ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ **ਬਾਂਹ** ਹੈਂ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ **ਮਦਦਗਾਰ** ਹੈਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਜ਼ਰੀਆ **ਲੜਾਈ** ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦ੍ ਅਲੈਹਿਸ੍ ਸਲਾਮ੍ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ: ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਭਾਵੇਂ ਬੇਚੈਨੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਛੱਡੇ। ਹਾਂ! ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੂੰ ਵੀ ਬਦਰ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ ਬੇਚੈਨੀ ਹੋਈ ਚੁਨਾਂਚਿ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਮੇਰੇ ਰੱਬ! ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਇਸ **ਜਮਾਅਤ** ਨੂੰ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਤੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਆਪ ﷺ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਸਾਨੀ ਤਕ਼ਾਜ਼ਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਹਰਗਿਜ਼ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਆਸਮਾਨ ਦੇ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਸੀ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਤਆਲਾ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। **ਮਾਯੂਸੀ** ਜਾਂ ਨਾ ਉਮੀਦੀ ਨੂੰ ਕਰੀਬ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਚੈਨੀਆਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਇਨਸਾਨੀ ਅਖ਼ਲਾਕ ਅਤੇ ਦਰਜਿਆਂ ਦੀ ਤਕਮੀਲ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਯੂਸੀ ਨੂੰ ਕੋਲ਼ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਯੂਸੀ ਤਾਂ ਕਾਫ਼ਿਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਈਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਬੇਚੈਨੀ ਖ਼ਰੀਦਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਈਮਾਨ ਉਸ ਨੂੰ ਦਫ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜੰਗਿ ਅਹਜ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮਦੀਨੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਕਮੀ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ਼ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਜੰਗੀ **ਰਣਨੀਤੀ** ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੀ। ਮਦੀਨੇ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ **ਸੁਰੰਗ** ਪੁੱਟੀ ਗਈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਅਚਾਨਕ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਹੋ ਸਕੇ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਦੀਦ ਗ਼ਰੀਬੀ ਅਤੇ ਤੰਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੁਰੰਗ ਦੀ ਪੁਟਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਏ। ਜੰਗਿ ਅਹਜ਼ਾਬ ਦੇ ਹੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਜਾਬਿਰ ਬਿਨ ਅਬਦੁੱਲਾਹ

ਅਨਸਾਰੀ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਦੀ ਰਿਵਾਇਤ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ **ਸੁਰੰਗ** ਪੁੱਟਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਸਖ਼ਤ ਪੱਥਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਆਪ ﷺ ਨੇ ਖੁਦ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੇ ਲਈ ਕਹੀ ਪਕੜੀ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਪ ﷺ ਦੇ ਢਿੱਡ 'ਤੇ ਭੁੱਖ ਦੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ ਸੀ। ਹਜ਼ਰਤ ਜਾਬਿਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਨੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਕੁੱਝ ਜੌਂ ਅਤੇ ਬਕਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦਾ ਇੰਤਿਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ। ਖਾਣਾ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਆਪ ﷺ ਨੂੰ ਦਾਅਵਤ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਸਾਰੇ **ਮੁਹਾਜ਼ਿਰਾਂ** ਅਤੇ **ਅਨਸਾਰਾਂ** ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਲਿਆ। ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਖਾਣੇ ਵਿੱਚ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਨੇ ਬਰਕਤ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਭ ਸਹਾਬਾ ਰੱਜ ਗਏ ਬਲਕਿ ਖਾਣਾ ਬਚ ਵੀ ਗਿਆ। ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੇ ਹਜ਼ਰਤ ਜਾਬਿਰ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਦੀ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਹ ਖਾਓ ਅਤੇ ਤੋਹਫ਼ਾ ਭੇਜੋ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖੇ ਹਨ।

ਜੰਗਿ ਹੁਨੈਨ ਵਿੱਚ ਬਰਾਅ ਬਿਨ ਆਜ਼ਿਬ ਨੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇੱਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ। ਪਰ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟੇ। ਆਪ ﷺ ਆਪਣੇ ਚਿੱਟੇ ਖੱਚਰ ਉੱਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਬੂ ਸੁਫ਼ਯਾਨ ਬਿਨ ਹਾਰਸ ਬਿਨ ਅਬਦੁਲ ਮੁੱਤਲਿਬ ਰਜ਼ਿਯੱਲਾਹੁ ਅਨਹੁ ਉਸ ਦੀ ਲਗਾਮ ਪਕੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਆਪ ﷺ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ **أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبَ أَكَا إِنَّ عَبْدَ الْمُطَّلِبِ** ਮੈਂ ਨਬੀ ਹਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਹੈ (ਅਤੇ) ਮੈਂ ਅਬਦੁਲ ਮੁੱਤਲਿਬ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹਾਂ।

ਜੰਗਿ ਬਦਰ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਹਬੀਬ ਬਿਨ ਯਸਾਫ਼ ਨਾਮੀ ਇੱਕ **ਤਾਕਤਵਰ** ਅਤੇ **ਬਹਾਦੁਰ** ਸ਼ਖ਼ਸ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਉਹੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਦੀਨ 'ਤੇ ਹੈ। ਹਬੀਬ ਬਿਨ ਯਸਾਫ਼ ਦੁਬਾਰਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੀਸਰੀ ਵਾਰ ਆਇਆ। ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ ਜਦ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਤੂੰ ਅੱਲਾਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸੂਲ ਉੱਤੇ ਈਮਾਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਉਸ ਨੇ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਿਹਾਇਤ ਬਹਾਦੁਰੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਤਿਹਾਈ ਲੋੜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੇ ਅੱਲਾਹ ਤਆਲਾ ਦੇ ਵਾਅਦਿਆਂ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਗ਼ੈਰ ਮੁਸਲਿਮ ਦੀ ਮਦਦ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਹਜ਼ਰਤ ਮਸੀਹ ਮੌਊਦ੍ ਅਲੈਹਿਸ੍ ਸਲਾਮ੍ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਅਕਲਮੰਦਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਾਉਣਾ ਗ਼ਲਤੀ ਹੈ ਪਰ ਸੱਚ ਪੁੱਛੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ **ਹੱਕਾਨਿਯਤ** (ਸੱਚਾਈ) ਦੀ ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਹੈ। ਆਂਹਜ਼ਰਤ ਸਲ੍ਹ ਲੱਲਾਹੁ ਅਲੈਹਿ ਵਸੱਲਮ੍ ਨੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨਾਲ ਵੀ ਨਾ ਰੱਖੀ, ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਲਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਤਾਂ ਨਊਜ਼ਬਿਲਾਹ ਆਪ ﷺ ਨੇ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਹਿਜ਼ ਖੁਦ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਨਾਲ ਵਿਗਾੜ ਲੈਣਾ ਆਪ ﷺ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦਾ ਰੌਸ਼ਨ ਸਬੂਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪ ﷺ ਦੀ **ਈਮਾਨੀ ਤਾਕਤ** ਦਾ ਹਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। **اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ إِنَّكَ حَمِيدٌ مُّجِيدٌ**

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ مُحَمَّدًا وَنَسْتَعِيْنُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنُؤْمِنُ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ وَنَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِيْهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُّضِلِّهِ فَلَا هَادِيَ لَهُ ﴿١﴾ وَنَشْهَدُ اَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهُ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ ﴿٢﴾ عِبَادَ اللّٰهِ رَحِمَكُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُوْنَ اَذْكُرُوا اللّٰهَ يَذْكُرْكُمْ وَاذْعُوْا يُسْتَجِبْ لَكُمْ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ﴿٣﴾